

A jubiláló Magyar Nemzeti Múzeum

A XVIII. század végén Pest szellemi életét felpezsdítette a Nagyszombatból áttelepített egyetem. S bár az egyetem magyar jellege erősödni kezd, arra nem alkalmas, hogy a nemzeti kultúra felvirágoztatását oly mértékben szolgálja, mint a nyugaton már megalakult új intézménytípus: a könyvtár, illetőleg a múzeum. Ezek az intézmények mindenütt a nemzeti kultúra fontos központjaivá váltak.

II. József központosító törekvéseinek kudarcra robbanásig fokozta a felvilágosodás, a francia forradalom hatására felforrósodott légkört. Az 1790-re meghirdetett országgyűlés, a koronának Pozsonyba való visszahozatala, az első magyar nyelvű újság megjelenése — ez mind kevés volt a felfokozott várakozás kielégítésére.

A nemzeti kultúra kibontakoztatásának óhaja készítette *Széchenyi Ferencet* (1754—1820) arra, hogy nagy anyagi áldozattal összegyűjtött *Hungarica* gyűjteményét, könyvtárát, kéziratárát, földabroszgyűjteményét, közel 3000 darabot számláló érem- és régiséganyagát — az 1802-re összehívott országgyűlés alkalmával — felajánlja hazájának, azaz a céllal, hogy megvesse alapját első közgyűjteményünknek. *Széchenyi Ferenc* gyűjtőszemélye tudatos tevékenység volt, munkájával nemzetét kívánta felemelni és a megújulás útjára vinni. Ugyanez a törekvés vezette fiát, *Istvánt*, amikor a nemzeti gazdagság és a nemzeti műveltség pallérozásán fáradozott.

A könyvtár- és múzeumalapító *Széchenyi Ferenc* fő törekvése a gyűjtemény méltó elhelyezése, illetőleg további gyarapítása volt. A megoldást *József nádornak*, a múzeum gondviselőjének kellett megtalálnia. Ő már túllépett az alapító XVIII. századi eszményképén a közgyűjtemény tartalmát illetően, s megvolt a hatalma és a lehetősége is egy olyan épület emelésére, amely meghatározója lett Pest arculatának is.

Tartalmilag a nádor lényegesnek tartotta a *könyvtár* és a *régi-*

ségtár mellett egy *kézműtár* kialakítását, elsősorban a fejlődő ipar, a tanulóképzés segítésére; a *Természeti Tárat* — benne a nyersanyagok mintagyűjteményét — a haladottabb bányászat érdekében; a *növény- és állatvilág* bemutatását a mezőgazdaság segítésére; a *képtárat* az egyetemes és nemzeti művészet megismertetésére. Az 1807-ben meghirdetett országgyűlés elé terjesztették e nagyszabású tervet, amelytől a még céhes keretek között működő iparosréteg, az értelmiség és a középnemesség egyaránt a hazai műveltség hathatós fejlesztését várta. A magyar nyelv és tudományosság ápolása is a *Nemzeti Múzeumra* hárult, mivel a régóta tervezett Magyar Tudós Társaság (Akadémia) megalapítása még mindig késett. 1815 és 1836 között például — *Marczibányi István*, *Teleki József* és mások alapítványainak kamataiból — pályadíjakat tűztek ki a nyelv, a jog, a történelem, a természettudomány területén búvárkodó tudósoknak, diákoknak.

A múzeumi gyűjtemények célja is az volt, hogy a tudósok és érdeklődők számára alapot teremtsenek a kutatáshoz. Ezért folyt az oklevélmásolás, csakúgy, mint a növény- és állatrendszertani gyűjtés, olyan kutatók közreműködésével, mint *Horvát István*, *Sadler János*, *Fridvalszky Imre*. A régészeti és művelődéstörténeti anyaggal a dicső múltat kívánták bemutatni honfitársaiknak és a külföldi látogatóknak. A nemzeti képzőművészet támogatásával is segíteni kívánták a nemzeti törekvéseket, s egyúttal hozzáférhetővé tenni a képzőművészetet a szélesebb néprétegek számára.

A múzeumépület első tervét 1807-ben készíti el *Hild József*. Az akkori tűzoltói előírás csak térre engedélyezett közgyűjteményi épületet, így — szerencsére — a mai *Hungarotex* irodaháza helyére tervezett szerény épület nem valósult meg.

Azzal, hogy 1819-ben megvásárolták a *Batthyány* családtól a pesti városhalon kívül az Országút mellett fekvő öt holdas

területet, a leendő múzeumépület máris meghatározója lett Pest legkorábban kiépült körútjának. E terület a XVIII. század közepén *Klobusiczky Péter* kalocsai érsek tulajdona volt, ő alakította ki a francia parkot, ahol a század végén a főnemesség lovasbementőit rendezték. Ez a hagyomány éledt fel 1827-ben, a mai *Pollack Mihály téri* oldalon létesített lovasiskolával, amely 1837-ig, a múzeum építkezésének megkezdéséig működött.

Az Országút és környéke városképét a *Pollack Mihály* által tervezett és kivitelezett múzeumépület, illetőleg a környék rendezése alakította, végső kibontakozása pedig 1860—66 között történt, amikor a mai *Bródy Sándor* utcában és a *Pollack Mihály téri* a főúri paloták, majd a Múzeum utcában a lakóházak felépültek. A múzeumkert megrövidítésével megnyílt a lehetőség az Országút menti házsor felépítésére; ez együtt járt a már korábban elbontott *Kecskeméti* és *Hatvani* kapuk közötti városfal egyes részeinek végleges elbontásával, illetve eltakarásával.

A múzeumépület Pest legnagyobb palotája volt a maga idejében, messze kiritt a környezetben álló földszintes házak szinte tanyaszzerű csoportjából. Az impozáns hatást a kert kopársága csak fokozta. A nagy pesti árvíz megnegyedelte a faállományt, az építkezés miatt pedig a megmaradt növényzetet is kivágták, az alapokból kiemelt földet pedig a helyszínen szétterítették. Az épületre az 1832—36-i országgyűlésen megszavazott 500 000 forintból nem telt sem a belsőépítészeti kialakításra, sem a környék rendezésére. A hiányt társadalmi összefogásból kellett pótolni.

A pompás díszterem 1848-tól a főrendiház ülésterme, s egyben Pest kulturális életének centruma is volt. Itt tartotta közgyűléseit és felolvasó üléseit a *Magyar Tudományos Akadémia*. Ez volt a színhelye a *Kisfaludy Társaság* évi közgyűléseinek. Sok más fontos esemény kötődik még e teremhez, a *Széchenyi Istvánt* gyá-

szoló emléküléstől *Teleki László*, *Pálóczi László*, *Dósa Elek* temetéséig, hogy csupán a dualizmus korszakának kezdetéig nyúljunk vissza. És ez a terem lett a hangversenyek központja. A múzeum 1852-ben engedélyt kapott „zenélyek” tartására, hogy a hangversenyek jövedelméből a múzeum kerítésének, bútorzatának költségeit fedezni tudják. Itt hangversenyzett a *Pesti Hangászegylet*, a *Filharmóniai Társaság*, a *Dalfűzér*, itt énekelt *Hollósy Kornélia*, *Markovits Ilka*, és itt tárogatózott *Suk*. Itt vezényelte *Liszt* 1858-ban az *Esztergomi* misét, *Erkel Ferenc* pedig *Berlioz Rákóczi* indulóját, fergeteges siker közepette.

A díszterem kulturális szerepköre 1867 után megszűnt. A főrendiház ülésterme 1903-ig maradt ott, az épület pedig nemzeti pantheonná vált, ahonnan *Eötvös Józsefet*, *Jókai Mórt*, *Kossuth Lajost*, *Rákóczi Ferencet* és *Ady Endrét* temették.

A múzeumi küludvar pusztá volt, ahol a Nemzetország gyakorlatozott a polgári forradalom kitérősekor. A „múzeumpusztát” — ahogyan a korabeli sajtó emlegeti — a társadalom ereje fásította be, s ugyancsak közös erőből készült el a díszes kerítés 1865-ben, az eddigi ócska deszkapalánk helyén. A megsegítést szolgálta a terménykiállítás, amelyet 1851-ben rendeztek meg először. *Bach Sándor* kopói azonban észrevették a terménykiállítás politikai célját, ezért „a széplelkű Hölgybizottság” növényi és gyümölcsbemutatókat kezdeményezett helyette. 1862-ig öt alkalommal rendeztek ilyen bemutatót. Ezek emléke az 1852-ben *Wagner János* tervei szerint épült kertészház.

A múzeumkertben az első kapavágásra 1855-ben került sor. A csemetéket részben a nagybirtokosok szállították, a legszebbeket *Sina Simon* bankár, gödöllői uradalmából. De a megyék is küldtek egy-egy bokrot, csemetét, szinte az egész ország faállományát képviselve.

Az önkényuralom alatt kezdtek meg a szobrok felállítását.

1861-ben elsőként *Kölcsey* szobrát helyezték el, Somogy megye költségén. Ezt követte a *Kazinczyé*, *Kisfaludy Károlyé*, a *Himfy lant*, *Széchenyi Ferencé*, *Herman Ottóé*, majd *Garibaldi* s *Monti Sándor* szobra. Utóljára 1976-ban *Josef Wisowskynak*, a lengyel légio parancsnokának szobra — a lengyel kormány ajándéka — került a múzeumkertbe, amelyet a Fővárosi Tanács állíttatott fel, a népek szabadságáért küzdő lengyel hősök emlékére.

A múzeumépület végleges alakját 1923—28 között nyerte el, midőn *Lechner Ödön* a tetőteret beépíttette, nem sértve vele a *Pollack* által kialakított külsőt.

A kertet 1970-ben parkosította a fővárosi kertészeti. Az állami költségvetésből mintegy 100 millió forintot biztosítottak a külső és belső felújításra, hogy ismét egykori színében és pompájában álljon Európa negyedik önálló múzeumépülete.

A közgyűjtemény tartalma is változott. Az anyaintézetből kivált a néprajz (1872), az iparművészet (1878), a képzőművészet (1870). A *Szépművészeti Múzeum* épülete a Hősök terén szintén a főváros kiemelkedő látványossága lett. Az 1896-ban megnyílt *Iparművészeti Múzeum* a szecesszió kiemelkedő építészeti alkotásával gazdagította a fővárost, de beékelt helyzete miatt nem tudott igazán városképi tényezővé válni.

Jelkép is lehet, hogy a hajdani királyi vár napjainkra a kultúra új vára. Itt kapott helyet a *Magyar Nemzeti Galéria*, a *Budapesti Történelmi Múzeum* és a *Munkásmozgalmi Múzeum*. Az *Országos Széchényi Könyvtár* itteni honfoglalása sajnálatos módon még mindig késik.

Nemzeti múzeumaink gyűjteményeikkel ma valóban a szaktudományok központjai. A történelmi és a néprajzi anyag közel 1 millió darabot számlál, a művészeti anyag meghaladja a 250 ezres, a természettudományi a 20 milliós darabszámot. 1976-ban 2 millió látogató tekintette meg nemzeti kincseinket Budapest hat legnagyobb múzeumában.

Hun áldozati üst (V. sz. eleje) Csigó László felvételei

Vénusz bronzszobrocska (II. sz.)

Nagyváradai misekanna (XV. sz.)

Kentauros aquamanile (XII. sz.)

Női fej alakú aquamanile (XII. sz.)

0 / 2

1977

12

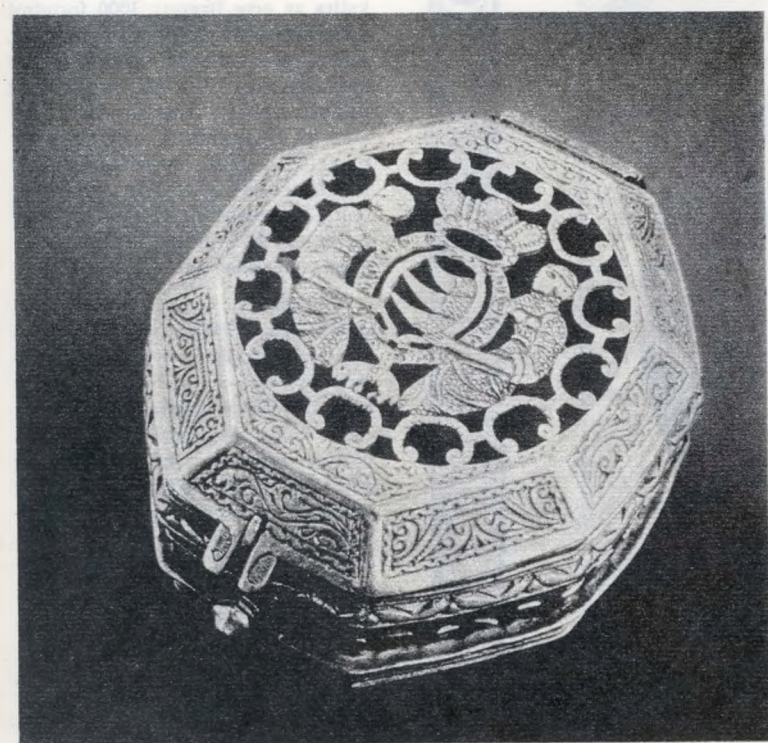
A MAGYAR NEMZETI MÚZEUM KINCSEIBŐL

Apafi Mihály százdukátosa (1674)

Tiziano követője: II. Szolimán képmása (1500 k.)

Báthory-címeres zsebóra (XVII. sz. eleje)

Ismeretlen festő: Zrínyi Ilona képmása (XVIII. sz. eleje)